

Νεοελληνικός Διαφωτισμός, πολιτισμικές ζυμώσεις και ιδεολογικά ρεύματα πριν την Επανάσταση του 1821

Αντικείμενο αυτού του μαθήματος είναι ο νεοελληνικός Διαφωτισμός (όρος που εισήγαγε στην ιστοριογραφία μας ο Κ. Θ. Δημαράς) και οι ιδεολογικές ζυμώσεις-συγκρούσεις που συντελούνται στην ελληνική χερσόνησο στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αι.

Ο Διαφωτισμός, ένα πανευρωπαϊκό διανοητικό και πολιτικοκοινωνικό κίνημα με κύρια χαρακτηριστικά του την πίστη στον ορθό λόγο και στην ιδέα της επιστημονικής προόδου, τον αντικληρικαλισμό και την αποδέσμευση από την εκκλησιαστική αυθεντία, τη δυναμική της ανατροπής κατεστημένων πολιτικών κυριαρχιών και την αξίωση εγκαθίδρυσης νέων μηχανισμών εξουσίας, συναντήθηκε γόνιμα και πυκνά με τις αναζητήσεις και κοινωνικών ομάδων του υπό οθωμανική κυριαρχία ελλαδικού χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, πρόσωπα και δίκτυα των ελληνορθόδοξων έγιναν ταυτόχρονα διαμεσολαβητές, υποδοχείς και συνδιαμορφωτές του ευρωπαϊκού Διαφωτισμού, εμπλουτίζοντάς τον με προτάγματα και προοπτικές που πήγάζαν από το ιδιαίτερο πολιτικοκοινωνικό και πολιτισμικό τους συγκείμενο, στο πλαίσιο του οποίου σημαντικό ρόλο έπαιξε η επεξεργασία μιας ελληνικής ταυτότητας μεταξύ της κληρονομιάς της αρχαιότητας και της νεωτερικότητας.

Το μάθημα εξετάζει την διαδικασία συγκρότησης του νεοελληνικού Διαφωτισμού και την πορεία από την ανάδυσή του στη διαμόρφωση της ριζοσπαστικής του εκδοχής, τους κυριότερους εκφραστές του (Βούλγαρης, Μοισιόδακας, Καταρτζής, Ρήγας, Κοραΐς κ. ά.), τα κανάλια μέσα από τα οποία διαχέονταν οι ιδέες και οι δραστηριότητές τους, τις ιδεολογικές ζυμώσεις και αντιδράσεις που προκάλεσαν, καθώς και το ιδιαίτερο αποτύπωμα του νεοελληνικού Διαφωτισμού, με ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση του με τη θρησκεία, την Εκκλησία και την οθωμανική εξουσία, αλλά και στη διατύπωση πολιτισμικών ιδεωδών ως προς το συναίσθημα, τη νεότητα και τις έμφυλες σχέσεις.

Παράλληλα εξετάζεται η ίδρυση και λειτουργία σχολείων προσανατολισμένων στη νεωτερική εκπαίδευση, η πολιτισμική και κοινωνική τους σημασία και οι συγκρούσεις που πυροδότησαν, σε συνδυασμό με τις κοινωνικές αντιθέσεις στο εσωτερικό των ελληνορθόδοξων. Από την πλούσια εκδοτική δραστηριότητα της εποχής αναλύονται κείμενα που έπαιξαν σημαίνοντα ρόλο στις ιδεολογικές ρήξεις των προεπαναστατικών κοινωνιών, όπου αποτυπώθηκε η συγκρότηση νέων πολιτικών ταυτοτήτων και κοινωνικών αξιώσεων. Εκκινώντας από τις διαφορές ανάμεσα στους όρους δήλωσης της ταυτότητας (Γραικός, Έλληνας, Ρωμιός) με βάση τα πολιτικά-πολιτισμικά τους συμφραζόμενα, συζητείται η συνεισφορά του Διαφωτισμού στη διαμόρφωση νέων οραμάτων για τη συγκρότηση της κοινωνίας και της πολιτικής εξουσίας.

Προτεινόμενα διδακτικά εγχειρίδια

Στέση Αθήνη - Γιάννης Ξούριας, *Νεοελληνική γραμματεία 1670-1830*, Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, 2015, <<http://hdl.handle.net/11419/3325>>.

Πασχάλης Κιτρομηλίδης, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός: Οι πολιτικές και κοινωνικές ιδέες*, Αθήνα: ΜΙΕΤ, ³2000.